

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Науково-дослідна лабораторія з проблем досудового розслідування

Про порядок та правові підстави дій працівників Національної поліції при виконанні положень частини 2 статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству

Науково-методичні рекомендації

Харків – 2022

УДК 342.9

ПЗ4

Рекомендовано до друку та використання в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України науково-методичною радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 11 від 28.11.2022 року)

Рецензенти:

1. **Музичук О.М.** – декан факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції.

2. **Волокітенко І.О.** – заступник начальника ГУНП в Вінницькій області, доктор філософії, майор поліції.

Укладачі:

Шатрава С.О. – завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції;

Джафарова О.В. – професор кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції;

Кріцак І.В. – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, підполковник поліції;

Денишук Д.Є. – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ;

Погорілець О.В. – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ.

Метою науково-методичних рекомендацій є аналіз правових засад діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Особлива увага акцентується на взаємодії Національної поліції України з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Про порядок та правові підстави дій працівників Національної поліції при виконанні положень частини 2 статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: наук.-метод. рекомен. / С. О. Шатрава, О. В. Джафарова, І. В. Кріцак, Д. Є. Денишук, О. В. Погорілець Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2022. 42 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. СТАТТЯ 10. ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	6
II. РЕКОМЕНДАЦІЇ МВС УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	7
III. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	14
IV. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	17
V. ПРИЧИНИ, ФОРМИ І ПРОЯВИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	19
VI. ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА СВОЄЧАСНЕ РЕАГУВАННЯ НА НИХ: НАУКОМЕТРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ У ВИРШЕННІ ПИТАНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ.....	24
VII. СИСТЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКУ ЗЛОЧИНУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: РОЗ'ЯСНЕННЯ СУДДІ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....	31
VIII. ЗНАТИ ПРО ВЛАСНІ ПРАВА, ЯК ЗАПОРУКА ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: АЛГОРИТМ ДІЙ, ПОРАДИ ДЛЯ ЖІНОК І ДІТЕЙ.....	34
IX. ЯК ДОВЕСТИ ФАКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО НАСИЛЬСТВА?.....	36
X. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОРЯДОК ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПО СТАТТІ 173-2 КУпАП: АДВОКАТСЬКА ПРАКТИКА.....	39
ВИСНОВКИ.....	40

ВСТУП

За інформацією Нацсоцслужби, до органів поліції та соціального захисту протягом 2022 року надійшло 251 829 звернень щодо домашнього насильства, що на 11% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Протягом 2022 року зареєстровано 244 381 заява і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, що на 25% менше, ніж протягом 2021 року (325 599 заяв і повідомлень). З метою негайного припинення домашнього насильства органами Національної поліції протягом 2022 року винесено 43 341 терміновий заборонний припис стосовно кривдників.

З метою захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства, впроваджено мобільний застосунок для жінок «Прихована кнопка SOS». Після натискання такої кнопки у застосунку надходить повідомлення до поліції, що має на меті підвищити ефективність боротьби з домашнім насильством і насильством за ознакою статі. У період з 01.08.2022 р. до 31.12.2022 р. із зазначеного мобільного застосунку надійшло 28 повідомлень¹

Перед авторами постало питання систематизації найбільш актуального матеріалу, що стосується домашнього насильства за такими критеріями, як простота, доступність викладення, зрозумілість, ясність, лаконічність, послідовність тощо. Системна аналітична робота дала змогу передивитись ємну кількість наукових джерел та електронних ресурсів присвячених проблемі домашнього насильства.

Стосовно актуалізації даної проблеми, слід зазначити, що попри повномасштабну війну, розпочату РФ на території України 24 лютого 2022 року, проблема домашнього насильства не стає менш важливою. Війна, як і будь-яка екстремальна ситуація, лише загострює проблеми людей, які були й до цього. Зокрема, це стосується насильства в сім'ях. Домашнє насильство під час війни – це поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Людям, які зазнали такого насильства зараз, складніше знайти вихід – вони часто обмежені у пересуванні, їм немає в кого попросити про допомогу, вони ще більше залежать від кривдників фізично й матеріально².

Вже 20 років щорічно в Україні з 25 листопада по 10 грудня проводиться Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства». Домашнє насильство – це не лише побойі. Це як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування по відношенню до людини, якщо вони

¹ Доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році

² Юристи б'ють на сполох: під час війни зростає домашнє насильство. Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ). 2022 URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/yurysty-b-iut-na-spolokh-pid-chas-viyny-zrostaie-domashnie-nasylstvo/>

порушують її конституційні права і свободи, наносять моральну шкоду або шкоду фізичному чи психічному здоров'ю. На даний час в нашій державі для попередження цього явища прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також до Кримінального та Кодексу України про адміністративні правопорушення внесені зміни, якими запроваджено відповідальність за це діяння³.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну загострило чимало проблем українського суспільства: низький рівень доходів, корупцію, безробіття та втрату місця проживання. Це лише невелика частина викликів, з якими стикнувся наш соціум. Таке соціальне напруження призводить до чвар і негараздів всередині сімей, які можуть переходити в насилля. Випадки фізичного, психологічного й іншого тиску існували і раніше, проте зараз потерпілі рідше звертаються по допомогу – мовляв, є важливіші проблеми. Війна, яка наразі триває в Україні, не викреслила з нашого життя домашнє насильство. Сьогодні наша держава робить серйозні кроки в боротьбі з цим неприйнятним явищем: 20 червня 2022 року український парламент прийняв Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція). Така зміна дозволила комплексно підійти до боротьби з насильством стосовно жінок. Конвенція визначає відповідальність держави за протидію всім формам домашнього насильства, зокрема: - фізичному; - економічному; - психологічному; - сексуальному, включно зі зґвалтуванням, примусовим шлюбом або абортom; - злочинами заради «честі» (культура, звичаї, релігія, традиція або так звана «честь» не розглядається як виправдання таких актів. Це охоплює, зокрема, заяви про те, що постраждала порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки) та іншими подібними злочинами, а також за захист постраждалих від насильства та покарання кривдників. При цьому, конвенція ґрунтується на принципах, що домашнє насильство не є приватною справою і вимагає спільних зусиль для його подолання як від органів державної та місцевої влади, так і від громадськості⁴. Прикро те, що законотворці не прислухаються до застережень багатьох інститутів громадянського суспільства, зокрема Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) стосовно негативів, багатьох викликів і загроз її адаптації/ратифікації до українського законодавства, як такої, що суттєво підриває традиційно-духовні цінності українського народу.

Загалом, слід відзначити, що цими науково-методичними рекомендаціями автори мали на меті/намагались більш широко поглянути на проблему

³ Домашнє насильство: визначення, ознаки та відповідальність за вчинення. 2021 URL: <https://skalatskaotg.dosvit.org.ua/news/domashn-nasilstvo-viznachennya-oznaki-ta-vidpovidalnist-za-vchinennya-2021-11-26>

⁴ Татохіна Ольга. Домашнє насильство під час війни. Як запобігти, розпізнати та куди звертатися. Гварда. 09.08.2022. URL: <https://gwaramedia.com/domashnie-nasilstvo-pid-chas-vijni-yak-zapobigti-rozpiznati-ta-kudi-zvertatisya/>

домашнього насильства з позицій нормативних основ українського законодавства, а також юристів практиків, – судів, адвокатів, правозахисників, що в кінцевому результаті допоможе сформуванню у поліцейського комплексне уявлення про домашнє насильство та шляхи його подолання, профілактики і запобігання.

Домашнє насильство – це сміття, яке треба виносити з дому! Нам треба руйнувати стереотипи – «Б'є значить любить», «Місце жінки – на кухні», упередження «Діти – брешуть/фантазують».

I. СТАТТЯ 10. ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ⁵.

1. До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 цього Закону;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

2. Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

II. РЕКОМЕНДАЦІЇ МВС УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На сьогоднішній день головний Портал системи МВС дає нам наступну відповідь про домашнє насильство, а саме:⁶

Домашнє насильство: що це таке, як його розпізнати, куди звертатись по допомогу?

Не зволікайте, у разі будь-якої небезпеки звертайтеся до поліції
Телефонуйте 102

Що таке «домашнє насильство» згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»?⁷

Домашнє насильство – це протиправні дія або бездіяльність (а також погрози їх вчинення) у формі фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства, що вчиняються у визначеному колі осіб, незалежно від місця їх проживання⁸.

Кого це може стосуватися?

- мати; - батько; - діти; - прийомні діти; - прийомні батьки; - батьки-вихователі; - діти-вихованці; - двоюрідні дід та баба; - племінники; - опікуни; -

⁶ Портал МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/domestic-violence>

⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

⁸ Організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству визначені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей Закон також визначає основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів постраждалих осіб).

чоловік і дружина; - подружжя; - подружжя у цивільному шлюбі; - колишнє подружжя; - наречені; - особи, які мають спільну дитину; - двоюрідні онуки; - особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; - патронатні вихователі; - рідні брати та сестри; - двоюрідні брати та сестри; - рідні бабуся та дідусь; - прадід та прабаба; - дядько та тітка.

Форми (види) домашнього насильства:

фізичне

Це коли вас б'ють чи штовхають, не випускають з власного дому або не пускають до нього, змушують до вживання алкоголю чи наркотиків. Вам погрожують позбавити життя чи навмисно створюють ситуації, які можуть становити загрозу вашому здоров'ю та безпеці. Проти вашої волі вас переміщують у межах однієї держави або за кордон із застосуванням сили, погроз чи обману.

Прояви:

- заподіяння **тілесних ушкоджень** різного ступеня тяжкості;
- **ляпаси, стусани**, штовхання, щипання, шмагання, кусання;
- **ненадання допомоги** особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані;
- **залишення в небезпеці;**
- **незаконне позбавлення волі;**

сексуальне

Це коли вас примушують до небажаних статевих стосунків, торкаються до інтимних частин вашого тіла без згоди. Вас примушують спостерігати за статевими актами (дивитися порнопродукцію) тощо. Вас примушують займатися проституцією.

Прояви:

- примушування до **статевого акту;**
- **проникнення в тіло** людини без її згоди;
- **примусові пестоці без проникнення у тіло;**
- примушування до **зайняття проституцією;**
- примушування до **перегляду порнографії;**

психологічне

Це коли вами маніпулюють задля власної вигоди. Вас систематично шантажують, переслідують та залякують. Вас постійно та цілковито контролюють, зневажають як особистість, критикують та насміхаються над вами. Вам погрожують відібрати ваших дітей, обмежують у контактах з близькими та друзями. Вам або третім особам погрожують вбивством чи каліцтвом

Прояви:

- приниження, **переслідування**, залякування;
- діяння, спрямовані на **обмеження волевиявлення особи;**
- **словесні образи**, погрози, у тому числі щодо третіх осіб;
- **контроль** у репродуктивній сфері;

- дії, що завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Економічне

Це коли вам забороняють працювати, у вас вилучають ваші власні кошти. Ваше особисте майно пошкоджують або ламають. Вам незаконно обмежують доступ до житла чи позбавляють його. Вас позбавляють їжі та води.

Прояви:

- умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів;
- залишення без догляду чи піклування;
- заборона працювати, примушування до праці;
- перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації;
- заборона навчатися.

План безпеки

Сплануйте втечу завчасно.

Зробіть копії або фото важливих документів (паспорт, ідентифікаційний код, свідоцтва про народження власне та дітей, свідоцтво про шлюб, посвідчення, документи про право власності, медичні картки довідки тощо).

Заздалегідь та таємно **закрийте банківські рахунки**, відкладіть та **сховайте готівкові гроші** із розрахунку на 3-5 днів.

Зробіть **дублікати ключів**.

Зберіть речі першої необхідності (ліки, засоби гігієни, одяг, взуття, цінні речі, ювелірні прикраси).

Зберігайте копії зібраних документів та речі у **надійному та доступному для вас місці** або у людей яким ви довіряєте.

Видаліть історію пошуку в інтернеті, вимкніть у налаштуваннях смартфона (планшету, ноутбуку) послугу визначення геолокації, видаліть історію листування електронної пошти та історії чатів у месенджерах, заблокуйте власні акаунти у соцмережах.

Домовтесь з сусідами, друзями та близькими людьми щодо сигналів про перебування у небезпеці, щоб вони знали коли ви потребуєте допомоги.

Знайдіть місце, яке б стало тимчасовим **надійним прихистком**.

Пам'ятайте про те, що **кривдником можуть бути не тільки родичі** за законом, але і співмешканці, наречені, колишнє подружжя незалежно від того, чи проживаєте ви разом, а також особи, що не є вашими родичами, але пов'язані з вами спільним побутом.

Критичний етап

Уникайте приміщень, де є гострі та небезпечні предмети (кухня, ванна кімната, гараж, балкон тощо).

Перебувайте у приміщеннях, з яких легко піти, тримайтесь **ближче до виходу**.

Зніміть з себе будь-які **прикраси чи аксесуари**, вони можуть бути небезпечними у критичній ситуації для вашого життя та здоров'я.

Переконайтеся, що **зброя**, якщо вона є у будинку, замкнена.

Дбайте про **безпеку дітей та людей похилого віку**.

Намагайтеся **уникнути конфлікту**, покинути приміщення та зателефонувати за номером екстреного виклику «102».

Подайте **сигнал небезпеки** сусідам, друзям або близьким людям, якщо не маєте змоги особисто повідомити поліцію.

Посткритичний етап

Зверніться до медичного закладу, якщо вам завдано тілесних ушкоджень та детально повідомте лікарів про ситуацію, що сталася.

Зафіксуйте всі прояви насильства: фото синців та саден, повідомлення з погрозами, записи телефонних розмов, медичні довідки тощо.

Зателефонуйте за номером екстреного виклику «102» та повідомте про ситуацію яка трапилась.

Повідомте осіб, яким довіряєте (сусіди, близькі родичі та друзі), про свій стан та подальші наміри.

Змініть номер телефону, адресу електронної пошти, вимкніть налаштування геолокації, змініть розпорядок дня та звичні маршрути пересування.

Тримайте копії важливих документів біля себе, а їх оригінали у надійному місці.

Повідомте про час та місце зустрічі особі, якій довіряєте, коли плануєте побачитись з кривдником, зустріч призначайте у людному місці та/або у зоні дії камер відеоспостереження (у магазинах, розважальних закладах, біля державних установ).

Якщо в сім'ї є діти

Переконайтеся, що діти вміють викликати поліцію та знають, коли це робити.

Проінструкуйте дітей, як та коли їм потрібно вийти з дому в моменти гострого конфлікту, та куди вони можуть піти (вигадайте секретне або кодове слово).

Навчіть дітей не втручатися в конфлікт, не намагатися вас захистити та триматися якнайдалі від кривдника.

Подумайте і при можливості обговоріть з дитиною коло осіб, яким ви довіряєте, домовтеся про ситуації, в яких необхідно звернутися до цих осіб за допомогою.

Домашнє насильство в умовах війни

Домашнє насильство в умовах війни

ПЛАН БЕЗПЕКИ

Якщо ви знаходитесь на окупованих територіях

1. За можливості, знайдіть спосіб найнайшвидше вийти на територію підконтрольну Україні. Майте підготовлені особисті речі, документи, гроші.
2. Тримайте контакт з довірливою особою, щоб вона/він знала де ви знаходитесь та що з вами все гаразд.
3. Зфіксуйте, за можливості, будь-які докази ситуації домашнього насильства.
4. Наявітьесь передавати докази (фото, відео) вчинення стосовно вас або вашої дитини домашнього насильства іншим або іншій довірливій особі, яка перебуває на підконтрольній Україні території.
5. Знайдіть патримку серед людей, яким ви довіряєте.
6. Зверніться до поліції одразу як опинитесь на підконтрольній Україні території.

Якщо ви знаходитесь на території підконтрольній Україні

1. Повідомте поліцію за номером 102 чи зверніться особисто до найближчого відділку поліції (в деяких регіонах працюють четвірки для повідомлення поліції).
2. Знайдіть адреси місць, де можна захиститися на ніч у разі необхідності, та продумайте маршрут, як швидко потрапити туди. Підготуйте копії документів, речі першої необхідності.
3. Зверніться у разі необхідності за медичною допомогою за номером 103.
4. За необхідності зверніться до центрів соціальної допомоги, громадських організацій та обговоріть можливі кроки вирішення ситуації.
5. Зверніться до безоплатної правової допомоги у вашому регіоні за отриманням кримінальної патримки допомоги по складанні заяви на вчинення обмежувального припису, стягнення матеріальної чи моральної компенсації, допомоги при розлученні, визначенні місця проживання дитини, поданнях до суду тощо).
6. Отримайте консультацію щодо можливих подальших кроків за телефонними гарячих ліній.

Якщо у вас є діти

1. Підготуйте дитячі речі, улюблені іграшки, потурбуйтеся про невеликий пакунок з простою їжею для дитини.
2. Доводьтесь з людиною, якій довіряєте про спільний план дій у разі, якщо виникне необхідність на деякий час представляти інтереси вашої дитини (на кордоні, у суді тощо).
3. Зробіть копії документів дитини, підготуйте документи для визначення законного представника дитини у разі, якщо один з батьків є кривдником та має діючий обмежувальний припис стосовно дитини, чи інші заборони вчинення судом.
4. Зфіксуйте тілесні ушкодження (фото, відео) дитини з метою подальшої передачі цих доказів поліції, якщо насильство вчинялося по відношенню до неї.

Пам'ятайте!
Дитина, яка стала свідком домашнього насильства відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», вважається постраждалою від домашнього насильства. Необхідно звернутися у разі правоохоронних органів на свій вибір, та вимагати зареєструвати його у матеріалах справи.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ НА ЧАС ДІЇ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ У ВАШОМУ РЕГІОНІ!

ДЕ ЗНАЙТИ ДОПОМОГУ

Україна:

102 — поліція, екстремний номер виклику поліції (повідомити про злочин чи правопорушення)
0-800-500-202 — гаряча лінія Національної поліції України
15-45 — урядова гаряча лінія
15-47 (з мобільного чи стільникового) — національна гаряча лінія з протидії домашньому та родинно зумовленому насильству

0-800-500-335 (безкоштовно зі стільникового або мобільного) — національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації
116-123 — короткий номер з мобільного (однолінійно, анонімно та конфідційно)
0-800-500-225 (безкоштовно зі стільникового, анонімно та конфідційно) — національна дитяча гаряча лінія

116 111 (з мобільного телефону) (линій з 12:00 до 20:00, об'є з 12:00 до 16:00)
0-800-213-103 (шлядодово) — інформаційна лінія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги
За кордоном:
 Якщо ви постраждали від домашнього насильства або є ризик такої ситуації, ви можете звернутися до місцевої поліції.

СЛОВАЧЧИНА
158 або **112** — поліція
0 800 212 212 — шлядодова гаряча лінія
ПОЛЬЩА
112 або **999** — поліція
800 12 00 02 — національна польська служба екстреної допомоги для постраждалих від домашнього насильства cfd.org.pl/pla — центр прав людини
800 07 07 17 (психологічна, соціальна, правова підтримка)

+48 477 21 75 75 formy.webforum.krakow.pl — офіційний сайт для українців, які приїждять до Польщі
МОЛДОВА
112 — поліція
0 8008 8008 — лінія допомоги жінкам ГО «Іна Страла Молдова»
0 800 800 00 — центр прав жінки
CDI.MD/RO
УГОРСЬКА
107 — поліція

+3802035520 — національна безкоштовна гаряча лінія okleu.org
РУМУНІЯ
112 — поліція
0 800 500 223 — безкоштовно шлядодова гаряча лінія для підтримки з питань домашнього насильства
+40753 893 531 — лінія підтримки асоціації за свободу та рівність
Bright Sky Ro — застосунок для пошуку сервісів допомоги

КОНТАКТИ ГАРЯЧИХ ЛІНІЙ
www.ditj.gov.ua
ЕЛЕКТРОННІ КАНАЛИ КОНСУЛЬТУВАННЯ:
Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації:
 Електронна пошта: hotline@nava.org.ua
 Telegram: [116123](https://t.me/116123)
 Messenger: [116123](https://m.me/116123)
 Skype: [116123](https://www.skype.com/ua/116123)

Дії поліції

Ви зателефонували за номером «102»:

Диспетчер може попросити коротко описати ситуацію та запитати:

- ім'я та прізвище;
- наявність дітей;
- наявність тварин;
- чи потрібна медична допомога.

Поліцейські на місці:

- зупиняють правопорушення;
- проводять роз'яснювальну бесіду з кривдником;
- інформують постраждалу особу про її права;
- приймають заяву від постраждалої особи;
- складають адміністративні матеріали на кривдника (в разі підтвердження факту домашнього насильства).

За потреби:

- викликають швидку допомогу;
- надають першу домедичну допомогу;
- виносять терміновий заборонний припис стосовно кривдника, на підставі оцінки ризиків;
- запрошують кривдника до поліцейського приміщення, з метою опитування;
- викликають слідчо-оперативну групу за наявності ознак кримінального правопорушення.

Повноваження поліції:

- взяття на профілактичний облік кривдників;

- винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, на підставі оцінки ризиків;
- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї кривдником;
- інформування відповідних підрозділів, якщо серед постраждалих є дитина;
- прийом заяв про факт домашнього насильства та внесення їх в журнал єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;
- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії.

Відповідальність для кривдника

За вчинення домашнього насильства передбачена як адміністративна, так і кримінальна відповідальність. Так адміністративна відповідальність передбачає:

- штраф 170-340 грн,
- громадські роботи 30-40 годин,
- арешт до 10 діб.

Тоді як кримінальна відповідальність:

- громадські роботи 150-240 годин, арешт до 6 місяців;
- обмеження волі до 5 років;
- позбавлення волі до 2 років;

Додаткові заходи впливу, які можуть бути застосовані стосовно кривдника:

- терміновий заборонний припис, який може містити такі заходи:
 - зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
 - заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
 - заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Виноситься терміновий заборонний припис на строк до 10 діб.

Ще одним інструментом захисту постраждалої особи є обмежувальний припис, який виноситься судом на строк від 1 до 6 місяців. Він може бути продовжений на такий самий строк, та містить більше заборон для кривдника.

Так, обмежувальний припис містить такі заходи:

- заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

- обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Допомога та підтримка

Екстрений виклик поліції

- 102

Чат-бот МВС #ДійПротиНасильства

- VIBER

- TELEGRAM

Гарячі лінії:

Звернувшись за телефонами гарячих ліній, ви можете отримати:

- 1) інформаційні, психологічні та юридичні консультації;
- 2) інші види допомоги.

Урядова гаряча лінія з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей

- 15-47

Єдиний контакт-центр системи безоплатної правової допомоги

0 800 213 103

Електронна адреса

info@legalaid.gov.ua

Управління дотримання прав людини Національної поліції України

044 254 75 88

Права постраждалих осіб

Постраждала особа має право на:

- дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства;
- звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися;
- повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому

насильству, під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних;

- безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб;
- безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України "Про безоплатну правову допомогу";
- вибір спеціаліста за статтю (за можливості);
- відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, у порядку, визначеному законодавством;
- звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству;
- своєчасне отримання інформації про остаточні рішення суду та процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням;
- інші права, передбачені законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

III. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Щодо розуміння поняття домашнє насильство. За Вікіпедією, вперше термін домашнього насильства (domestic violence) в сучасному значенні, тобто як насильство у домі, було вжито в 1973 році Джеком Ешлі в Парламенті Сполученого Королівства. Сьогодні, домашнє насильство набуває численних форм, включно з фізичним, сексуальним, репродуктивним, економічним, психологічним, емоційним, вербальним та релігійним, насильством, та варіюється від прихованих, стертих форм на кшталт епізодів емоційного знуцання⁹. Домашнє насильство поширене по всьому світу, в різних культурах¹⁰ і не залежить від рівня матеріального достатку сім'ї¹¹. При цьому індикатори нижчого соціоекономічного статусу (такі як безробіття та низький дохід) є факторами ризику вищих рівнів домашнього насильства¹²

⁹ Домашнє насильство. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

¹⁰ Watts, C.; Zimmerman, C. (2002). «Violence against women: Global scope and magnitude». *The Lancet* 359 (9313): 1232—1237. doi:10.1016/S0140-6736(02)08221-1. PMID 11955557

¹¹ Waits, Kathleen (1984—1985). «The Criminal Justice System's Response to Battering: Understanding the Problem, Forging the Solutions». *Washington Law Review* 60: 267—330.

¹² Capaldi, Deborah et al (April 2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner*

Домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (стаття 1 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" (далі - Закон)¹³.

У методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству за Листом МОН України, – насильником (кривдником) здебільшого стає людина, яка сама переживала насильство, має "занижену" самооцінку, прагнення контролю, домінування (ставить свої цінності, упередження вище за інші та нав'язує їх), не в змозі висловити свої потреби та зрозуміти потреби іншого. Нерідко насильник сприймає свої дії як єдину комунікацію – лише так його чують, поважають, бояться. Якщо насильник є соціопатом (людина з клінічною нездатністю до соціальної адаптації), його характеризує також невміння співпереживати, садизм¹⁴.

Звідси, **основні ознаки домашнього насильства**¹⁵:

- насильство завжди здійснюється за попереднього наміру, тобто умисно. Це означає, що особа, яка вчинила насильство, усвідомлювала або повинна була усвідомлювати характер вчинюваних нею дій або бездіяльності, передбачала або могла передбачити (виходячи з її фізичного і психічного стану) можливість настання таких шкідливих наслідків, як заподіяння моральної шкоди, шкоди фізичному або психічному здоров'ю іншого члена сім'ї. Необхідно відзначити, що вчинення насильства у стані алкогольного сп'яніння не виключає можливості особи усвідомлювати і передбачати настання шкідливих наслідків. Згідно з Кримінальним кодексом України особа, яка скоїла злочини в стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих засобів, підлягає кримінальній відповідальності¹⁶;

- дії унеможливають ефективний самозахист. Найчастіше люди, які вчиняють насильство, мають певні переваги - це може бути вік, фізична сила, економічно вигідніше положення тощо. Наприклад, вчитель знущується над учнем, змушуючи його робити ганебні вчинки перед всім класом, маючи

Abuse 3 (2): 231–280. PMC 3384540. PMID 22754606. doi:10.1891/1946-6560.3.2.231

¹³ Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

¹⁴ Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. МОН України; Лист, Рекомендації від 18.05.2018 № 1/11-5480 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>

¹⁵ Насильство: короткий інструктаж для консультантів та консультанток // МБФ "Альянс громадського здоров'я". - Київ, 2017. - 35 с.

¹⁶ Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї / Укладачі: Запорожцев А.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М., Заброта Д.Г., Басиста І.В. - Київ, 2010. - 172 с.

перевагу у віці, посаді, статусі;

- дії порушують права і свободи особи. Кривдник завжди намагається контролювати свою жертву, тим самим обмежуючи права та свободи. Наприклад, якщо жінка не хоче, не може саме зараз мати інтимні стосунки зі своїм партнером, а він наполягає, ображає, погрожує і врешті-решт отримує бажане - це насильницька дія;

- насильницькі дії спричиняють шкоду (фізичну, морально-психологічну, матеріальну) іншій особі. Наслідком від насильницької дії завжди є шкода - це можуть бути і матеріальна втрата (вкрадені гроші, відібрана частина спільно заробленого майна), і ушкодження (синці, переломи), і погіршення емоційного стану (сором, страх, пригнічення). Наприклад, шкодою від шантажу може стати депресія, спроба самогубства.

Щодо сучасних змін до законодавства: досвід експертів. Ольга Дунебабіна, речниця організації «Ла Страда – Україна» наголошує:

«Якщо раніше домашнім насильством вважались інциденти у подружжі, то тепер розширюється коло осіб. До нього тепер відносять колишнього чоловіка/дружину, громадянські шлюби (спільне проживання без реєстрації). Розширене коло осіб, яких визнають кривдниками: прийомні батьки, особи, які спільно проживають чи проживали в одній родині, рідні брати, сестри, опікуни й інші родичі – дядько, тітка, племінниці, двоюрідні брати, сестри, двоюрідні дідусі та бабусі».

«Якщо раніше за домашнє насильство була виключно адміністративна відповідальність, то тепер настає кримінальна відповідальність... Ця норма набула чинності з січня 2019 року».

За кожен з видів насильства передбачена різна відповідальність. Якщо узагальнити, покарання можуть бути такі: громадські роботи на строк від 150 до 240 годин, арешт на термін до шести місяців, обмеження волі на термін до п'яти років або позбавлення волі на термін до двох років. «Позбавлення волі – це за систематичне вчинення насильства, за насильство щодо дітей, особливо малолітніх»

Закон передбачає можливість відокремити кривдника від жертви. Для цього є: терміновий заборонний припис і обмежувальний припис.

Заборонний припис виноситься Національною поліцією як реакція на факт домашнього насильства, виноситься терміново, діє до 10 днів, але його можна продовжити через суд до півроку. Обмежувальний припис діє від 1 до 6 місяців, і його видає лише суд.

«Кривднику забороняють перебувати в місці спільного проживання, навіть якщо це його помешкання, обмежують спілкування із постраждалою дитиною, забороняють наближатися на певну відстань до роботи, місця проживання».

Згідно із законом, існує вимога про збільшення кількості притулків для постраждалих від домашнього насильства. Загалом вони існують в кожному регіоні України, але в деяких випадках це – притулки на базі громадських

організацій, і там критично не вистачає місць¹⁷.

IV. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ¹⁸.

На сьогодні розроблені, прийняті та набули чинності понад 20 підзаконних актів, що унормовують запобігання та протидію домашньому насильству і насильству за ознакою статі, що дало змогу осучаснити систему міжвідомчої взаємодії:

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України

- від 22.08.2018 р. № 654 „Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі”;

- від 22.08.2018 р. № 655 „Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі”;

- від 22.08.2018 р. № 658 „Про затвердження Порядку взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі”;

- від 10.10.2018 р. № 728-р „Про затвердження Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року”;

- від 23.01.2019 р. № 43 „Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”;

- від 20.03.2019 р. № 234 „Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі”;

- від 21.08.2019 р. № 824 „ Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі”;

- від 24.02.2021 р. № 145 „Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року ”

Накази Міністерства соціальної політики

- від 01.10.2018 р. № 1434 „Про затвердження Типової програма для кривдників”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.10.2018 р. за №

¹⁷ Дунебабіна Ольга. Домашнє насильство: кого і за що карає закон? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/29000805.html>

¹⁸ Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo>

1222/32674;

- від 11.12.2018 р. № 1852 „Про утворення Державної установи „Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.12.2018 р. за № 1458/32910;

- від 02.07.2019 №1037 „Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11.07.2019 р. за № 772/33743

- від 30.11.2020 № 787 „Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі ” зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12 січня 2021 р. за № 36/35658.

Спільний наказ Мінсоцполітики та МВС

- від 13.03.2019 № 369/180 „Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.04.2019 року за № 333/33304;

Наказ Міністерства внутрішніх справ

- від 04.05.2018 р. № 372 „Про внесено зміни до наказу Міністерства внутрішніх справ від 21 серпня 1998 року № 622” зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 травня 2018 р. за № 576/32028;

Накази Міністерства освіти і науки

- від 22.05.2018 р. № 509 „Положення про психологічну службу”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31.07.2018 за № 885/32337;

- від 02.10.2018 р. № 1047 „Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами”.

Наказ МОЗ

- від 01.02.2019 р. № 278 „Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 березня 2019 р. за № 262/33233.

Міністерство соціальної політики України, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, ініціювало розробку та презентувало 21.03.2019 Паспорт Реформ щодо реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі.

Відповідно до Паспорту Реформ стратегічними пріоритетами у сфері реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі, є:

- попередження фактів домашнього насильства – формування в

українському суспільстві нульової толерантності до цього явища, посилення готовності протидіяти проявам насильства;

- розбудова нової системи всеохоплюючого реагування на насильство, шляхом впровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

- надання комплексних послуг орієнтованих на потреби постраждалих осіб та їх захист, розвиток спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;

- притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності.

V. ПРИЧИНИ, ФОРМИ І ПРОЯВИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА¹⁹

Постраждалі і кривдники найчастіше називають такі причини домашнього насильства у своїх сім'ях:

- стрес на роботі;
- пияцтво;
- вживання наркотиків;
- запальний характер;
- виховна мета;
- образа.

Проте реальні причини насильства зазвичай приховані. Ними можуть бути:

- патологічні ревності;
- модель поведінки, засвоєна у батьківській сім'ї;
- занижена або завищена самооцінка;
- нереалізовані мрії та бажання з дитинства;
- власне самоствердження через інших людей;
- потреба у визнанні;
- психічні відхилення та захворювання;
- різні релігійні та політичні погляди;
- хронічний алкоголізм, наркоманія.

Алкоголь, стрес, дратівливість до близької людини – зазвичай лише поверхові, а не справжні причини жорстокості. Проте саме вони можуть стати індикаторами, які сигналізують про небезпеку.

Діти, які зазнали насильства схильні у дорослому віці також ставати кривдниками!

¹⁹ Протидія домашньому насильству. Гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-domashnomu-nasyilstvu/vidpovidalnist-za-vchynennya-domashnogo-nasyilstva/>

Фази домашнього насильства.

Цикл насильства має такі етапи або фази:

- фаза збільшення напруги;
- фаза вибуху чи побиття;
- фаза каяття/примирення

Фаза збільшення напруги.

На цьому етапі кривдник може погрожувати жертві. А постраждала особа намагається «владнати» ситуацію і протистояти кривднику. Або ж поступається кривднику, щоб залагодити ситуацію.

Фаза вибуху.

Це інтенсивна насильницька поведінка. На цьому етапі постраждала особа все ще може продовжувати відбиватися. Проте згодом засвоює, що пасивність – найкращий спосіб зупинити насильство саме в цій фазі. Під час першого «вибуху» обидві сторони можуть заперечувати акт насильства, намагатися його виправдати.

Фаза каяття/примирення.

На цьому етапі кривдник просить пробачення, обіцяє, що це більше не повториться. Починається «медовий місяць». Зрештою, рано чи пізно цикл відновлюється.

Остання фаза найпідступніша, адже саме вона зазвичай не дозволяє розірвати цикл насильства через сподівання на краще, адже кривднику часто вдається переконати постраждалу особу, що вона сама багато в чому винна – не виконувала його вимоги відразу, провокувала його на агресивні дії. Після цього починається заспокоєння, а за ним і примирення.

Часто кривдники не лише вибачаються, а й роблять цінні подарунки. Так, примирення може тривати досить довго, іноді – роками. Далі наступає етап посилення напруги, який знову завершується насильством.

Вихід із ситуації для кривдника – взяти участь у корекційній програмі, відмовитися від алкоголю чи психотропних речовин. Для постраждалих – звернутися за допомогою до психотерапевта!

Наслідки вчинення домашнього насильства.

Наслідки для постраждалої особи:

Психологічні наслідки:

- почуття провини;
- почуття сорому;
- замкненість;
- страх спілкування;
- низька самооцінка;
- зневіра у собі;
- депресія;
- відчай;
- небажання жити.

Фізичні наслідки:

- ушкодження частин тіла та внутрішніх органів різного ступеня тяжкості;
- переломи кісток, каліцтва і смерть;
- інфекційні хвороби, хвороби, які передаються статевим шляхом, та/або травми геніталій у випадках сексуального насильства.

Наслідки для суспільства

Економічні наслідки:

- фінансові втрати роботодавців через непрацездатність жертв;
- додаткові витрати роботодавців на наслідки насильства;
- економічні втрати самих постраждалих.

Соціальні наслідки:

- феномен соціальної естафети.

Феномен соціальної естафети полягає у тому, що діти, які постраждали від насильства більш схильні відтворювати таку модель поведінки у власних сім'ях.

Часто постраждала особа може не усвідомлювати, що є жертвою домашнього насильства. Вона виправдовує насильство потребою зберегти сім'ю.

Зазвичай домашнє насильство починається із психологічних форм: звинувачення, скандали, маніпуляції. Воно циклічно зростає і все більше шкодить жертві.

Внаслідок цього вона зазнає внутрішніх змін, які часто не дають змоги побачити, що насправді відбувається. Постраждала від насильства особа стає невпевненою у собі, покірною, нездатною постояти за себе та дітей, заляканою.

Перешкоди:

- відсутність альтернативного місця проживання;
- відсутність роботи і коштів, щоб утримувати себе (або власних дітей);
- сором і відчуття приниженості через довгі роки насильства;
- страх суспільного осуду та звинувачень;
- релігійні міркування тощо.

Емоційний стан людини, яка зазнає систематичного домашнього насильства:

- образа на несправедливість у житті
- страх засудження у близькому оточенні
- схильність до депресії, депресивний настрій
- почуття спустошеності
- відчай і заляканість
- закритість
- безпорадність

Корисні поради, правила безпеки при домашньому насильстві:

- обдумайте свої дії на випадок, якщо акт насильства відбудеться знову;
- не мовчіть! Розкажіть про свою проблему рідним, близьким, друзям (людям, яким довіряєте найбільше) та обов'язково зверніться за допомогою до спеціалістів;

- заздалегідь знайдіть місце, куди зможете піти у разі небезпеки;
 - намагайтеся уникати суперечок у ванній кімнаті, на кухні, де є гострі та ріжучі предмети. Якщо суперечки уникнути не вдається, намагайтеся знаходитися в кімнаті так, щоб у разі необхідності можна було би легко вийти;
 - домовтеся із своїми сусідами, щоб вони викликали поліцію у випадку, коли почують крик з Вашого помешкання;
 - заховайте запасні ключі від квартири (машини) так, щоб можна було б взяти їх і швидко покинути помешкання у разі небезпеки;
 - заховайте в безпечному місці необхідну суму грошей, список з номерами телефонів, паспорт, документи дитини, інші важливі документи, також деякий одяг та необхідні ліки;
 - знищіть або заберіть із собою всі папери з можливою інформацією про Вас, які б допомогли кривднику визначити місце Вашого перебування (записні книжки, конверти з адресами та ін.);
 - вирішіть заздалегідь, які саме цінні речі (ювелірні вироби і т.д.) візьмете із собою. У випадку необхідності їх можна буде продати або здати під заставу;
 - зверніться за допомогою до правоохоронних органів: відділ поліції за номером 102 або до дільничного інспектора;
 - зверніться до районного відділу поліції з метою направлення на проходження судово-медичної експертизи у разі існування тілесних ушкоджень. Висновок експерта засвідчить ступень тяжкості нанесених побоїв та стане вагомим доказом у суді;
 - проконсультуйтеся з юристом, який підкаже з чого розпочинати і як правильно підготувати документи для вирішення ситуації;
 - тримайте під рукою номери телефонів соціальних служб, кризових та реабілітаційних центрів, неурядових організацій, що надають допомогу особам потерпілим від насильства в сім'ї;
 - не відповідати агресією на агресію;
 - не кричати, злитися та плакати;
 - не залишатися наодинці та заручитися підтримкою найближчих людей;
 - ввічливо відмовлятися від того, що Вам не підходить, і рішуче – від того, що може бути небезпечним;
 - необхідно усвідомити власну позицію в сім'ї, таким чином змінивши ставлення кривдника до себе;
 - намагайтеся говорити з кривдником максимально спокійно, зрозуміло, чітко передаючи свої почуття і переживання;
 - ваші жести та міміка не повинні викликати агресії з боку кривдника;
 - намагайтеся пояснити, що від конфліктів в сім'ї страждає дитина;
 - будьте сильною та впевненою в собі особистістю!
- Зверніться за допомогою до фахівців, які практикують сімейну психотерапію і намагайтеся зробити це разом із кривдником;
- вчіться любити та поважати себе!;
 - навіть найменші зміни на краще не залишайте без уваги і обов'язково

схвально відзначайте;

- ви мусите перебороти страх і зробити перший крок!

Є деякі речі, які можуть поранити потерпілого від сексуального насильства. Багато хто не знає, що мають сказати або ж зробити в цьому випадку. Сподіваємося, цей список допоможе Вам і вбереже Вашого співрозмовника від неприємних йому моментів.

Будьте обережні:

- не запитуйте, чи сподобалося це! Нікому не подобається бути жертвою сексуального насильства;

- не говоріть про те, як постраждала/постраждалий могли уникнути того, що сталося. Повірте, якщо б вона/він могла уникнути сексуального насильства, то неодмінно зробили б це;

- не говоріть, «Забудь і живи спокійно». Жертви насильства намагаються зробити це з усіх сил. Краще підтримайте їх, і допоможіть їм знову навчитися цінувати і поважати себе;

- не радьте викинути те, що трапилося з голови. Це не так просто.

Розмовляючи з людиною, яка пережила насильство:

- задавайте прямі запитання у м'якій формі;

- слухайте, не виносячи суджень;

- поясніть, що насильство є злочином і винні мають бути за це покарані;

- надайте людині інформацію про місцеві служби допомоги;

- скажіть, що Ви її/його підтримуєте, і що він/вона не винен у тому що трапилося!

- багато потерпілих від насильства мовчать про це!

Який існує найдієвіший спосіб спонукати їх до захисту своїх прав.

Так, справді, багато потерпілих від насильства будь-якого, чи то економічного, чи то фізичного, психологічного чи сексуального дійсно мовчать.

Багато хто навіть не здогадується, що по відношенню до нього коїться саме насильство.

На жаль, вони сприймають насильницькі дії за звичайні речі, навіть не підозрюючи, що в даному випадку порушуються їх права.

Значна більшість знають про своє положення, але твердо впевнені у тому, що «сміття з дому не виноситься», або «А що ж люди скажуть?!», а ще «Б'є – значить любить!».

Тому кращою у такому випадку буде мовчанка. Але це не правильно, мовчати не треба.

Яка відповідальність передбачена за вчинення домашнього насильства?

Відповідно до Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі», який набув чинності 1 серпня 2021 року, за вчинення домашнього насильства до кривдника можуть

бути застосовані такі санкції:

- накладення штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 30 до 40 годин, або адміністративний арешт на строк до 10 діб;

- відповідно до ст.126 ККУ домашнє насильство карається громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин, або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 5 років, або позбавленням волі на строк до 2 років.

Відповідно до Закону військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, а також особи начальницького складу НАБУ, рядового й начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, ДБР та поліцейські несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за вчинення насильства, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення поліції про місце свого перебування у разі винесення такого припису.

Серед ключових проблем, з якими зустрічаються постраждалі від домашнього насильства – отримання термінового заборонного припису і обмежувального припису, розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів та поділу майна.

VI. ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА СВОЄЧАСНЕ РЕАГУВАННЯ НА НИХ: НАУКОМЕТРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ

В умовах війни більшість проблемних питань, які існували у повсякденному житті людей не стали менш важливими, а, навпаки, вони суттєво загострились. Зазначене у повній мірі стосується питань, пов'язаних із домашнім насильством і є обґрунтовані підстави стверджувати, що це явище стало ще більш небезпечнішим під час війни ніж у мирний час. Статистика говорить, що кількість звернень до органів поліції у зв'язку з випадками домашнього насильства за часів війни зменшилась. Так, у першому півріччі 2022 року у порівнянні з першим півріччям 2021 року зафіксовано на 27.5% менше звернень до Національної поліції України з приводу домашнього насильства²⁰.

До основних повноважень поліції відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» належать заходи запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі (п.18). Згідно покладених на неї завдань поліція здійснює: - виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них, а саме вживає заходів для

²⁰ Українська правда. Життя. Домашнє насильство крізь призму війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/11/29/251536/>.

запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; - вживає всі можливі заходи для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я²¹

Алгоритм дії розпочинається з моменту прибуття мобільної групи на місце події «...з уживанням передбачених законодавством заходів щодо припинення домашнього насильства, дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки». Дії працівників поліції описуються майже до особливостей: визначені жести та ключові фрази що застосовують представники мобільної групи на місці події; звертається увага на особливості приміщення; порядок спілкування з членами конфлікту та ін.²²

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи. За фактом вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу органу Національної поліції України здійснює оцінку ризиків, шляхом спілкування/бесіди з постраждалою від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи. За результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків та загальної оцінки ситуації з метою виявлення вірогідності продовження чи повторного/систематичного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті такої особи²³.

В науково-практичному посібнику «Алгоритм дій дільничного офіцера поліції при документуванні адміністративних правопорушень» укладачі: Чайка О. А., Малиновська Т. М., Качинська М. О., Шорохова Г. М.²⁴ представлено алгоритм дій дільничного офіцера поліції під час реагування на адміністративні правопорушення за ст. 173-2 КУпАП. Алгоритм пропонує дії дільничних офіцерів поліції як на місці вчинення правопорушення (встановлює причину вчинення правопорушення і намагається заспокоїти правопорушника; перевіряє документи, що посвідчують особу правопорушника та ін.) так і заходи що необхідно виконати через відповідний термін часу

²¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

²² Алгоритм дій дільничного офіцера поліції при документуванні адміністративних правопорушень: наук.-практ. посіб. / Укл. Чайка О. А., Малиновська Т. М., Качинська М. О., Шорохова Г. М. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2019. 79 с.

²³ Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: затв. наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 №369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>

²⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-196>.

(постановка кривдника на облік, доставлення правопорушника до територіального органу Національної поліції для складання протоколу про адміністративне правопорушення та ін).

Аналіз наведених алгоритмів дій поліцейських при виявленні фактів домашнього насильства дає можливість виокремити три етапи: а) підготовчий, під час якого необхідно отримати конкретну інформацію щодо вчиненого правопорушення, його учасників та прийняти необхідні заходи; б) безпосередній етап, на якому визначаються можливі дії поліцейських за місцем вчинення правопорушення (перевірка документів, складання протоколу та ін.); в) заключний, передбачає підведення підсумків та виконання необхідних заходів, які не можливо виконати на інших етапах (доставлення кривдника до відділку поліції; постановка на облік; взаємодія з іншими соціальними службами, що беруть участь у протидії домашньому насильству та ін.).²⁵

Органи національної поліції України повинні не лише виявляти та притягати винних за вчинення домашнього насильства, а й проводити цілеспрямовані превентивні заходи щодо запобігання фактам домашнього насильства. Під час здійснення превентивних заходів поліцейські мають виконувати такі завдання: 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства; 2) підвищення рівня обізнаності населення про форми, прояви, причини й наслідки домашнього насильства; 3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, у тому числі осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; 4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини; 5) викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі й обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються; 6) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, активно сприяти запобіганню домашнього насильства. У ході виявлення фактів домашнього насильства до кривдників застосовуються спеціальні заходи з протидії домашньому насильству, до яких належать: 1) строковий заборонний припис щодо кривдника; 2) обмежувальний припис щодо кривдника; 3) постановка на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників²⁶. Також постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона знімає (знімала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також

²⁵ Манжула А. А. (2020). Особливості алгоритму дій поліцейських при виявленні фактів домашнього насильства. *Юридична наука*, Том 2 № 1 (103), 2020. С. 13–17. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-103-2.02>

²⁶ Бондар В. В. Шляхи протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний вісник*. - Одеса : Гельветика, 2020. № 1. С. 132-136.

періодичних витрат на її утримання, утримання дітей або інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством²⁷.

Окремо варто зазначити, що відповідно до наказу МВС від 19 грудня 2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»²⁸, основними завданнями є: – профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; – ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; – участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; – ужиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, учиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; – ужиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, зокрема і здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; – провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти. До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника; 2) обмежувальний припис стосовно кривдника; 3) взяття на профілактичний облік кривдника, проведення з ним профілактичної роботи; 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Відповідно до п. 16 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», терміновий заборонний припис – це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства²⁹.

Цей припис виноситься у разі наявності безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Детальніше цей юридичний інструмент регламентований у ст. 25 цього Закону. Заходи, які можуть бути застосовані на підставі термінового заборонного припису, включають: (1) зобов'язання для кривдника (особа, яка вчинила домашнє насильство) залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; (2) заборону кривднику на вхід та перебування в місці проживання

²⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

²⁸ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.

²⁹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

(перебування) постраждалої особи; (3) заборону кривднику в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою³⁰.

Стосовно неповнолітніх кривдників, які мають спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою, зазначені перші два заходи не підлягають застосуванню. Необхідно наголосити, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надає безпеці постраждалої особи пріоритет навіть над майновими правами осіб на житло³¹. Тому в ч. 3 ст. 25 цього Закону передбачено можливість винесення термінового заборонного припису стосовно житлового приміщення, яке належить винятково кривднику, за умови, що таке житло є місцем спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника. Водночас поліція наділяється повноваженням здійснити виселення кривдника з такого житлового приміщення, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити. Нагальність і позасудовий характер ухвалення зумовлюють строк дії термінового заборонного припису, який становить не більше десяти днів. Отже, терміновий заборонний припис застосовується поліцією в разі наявності загрози для потерпілої особи та з метою негайної протидії акту домашнього насильства. Тобто на момент винесення цього припису особа, стосовно якої він виноситься, не визнана винною у вчиненні домашнього насильства у кримінальному провадженні чи справі про адміністративне правопорушення. Загалом цей підхід дещо нагадує затримання підозрюваної особи під час вчинення злочину або після його вчинення, якщо сукупність ознак вказує на те, що саме ця особа вчинила злочин (ст. 208 Кримінального процесуального кодексу), яке відбувається до початку досудового розслідування (інакше кажучи, до «відкриття кримінального провадження»). За цією аналогією винесення термінового заборонного припису повинно супроводжуватися іншими процесуальними діями поліції, а саме складенням протоколу про адміністративне правопорушення (ст. 173–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення) або ж внесенням відомостей про відповідне кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань³².

На відміну від термінового заборонного припису, обмежувальний припис виноситься судом на підставі звернення зацікавлених осіб, а тому допускає значно ширше коло можливих обмежень прав кривдника, більш тривалі строки. Зокрема, заходами, які можуть бути застосовані до кривдника на підставі обмежувального припису, є: (1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; (2) усунення перешкод у

³⁰ Волокітенко І.О. Повноваження підрозділів поліції превентивної діяльності щодо запобігання домашньому насильству // Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 57 - 63.

³¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

³² Волокітенко І.О. Повноваження підрозділів поліції превентивної діяльності щодо запобігання домашньому насильству // Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 57 - 63.

користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; (3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною; (4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи; (5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває в місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; (6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб. Варто зауважити, що обмежувальний припис може передбачати застосування одразу кількох зазначених заходів. Аналогічно до термінового заборонного припису обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування неповнолітнього кривдника в місці свого постійного проживання (перебування). Видача обмежувального припису здійснюється шляхом ухвалення рішення суду в порядку окремого провадження, для цілей чого розд. IV Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) доповнено новою гл. 13. Крім того, видача обмежувального припису в порядку окремого провадження ґрунтується на положенні, що це провадження призначене для створення умов для здійснення особою особистих немайнових чи майнових прав (ч. 7 ст. 19 ЦПК). Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців та може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців³³.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ЦПК не передбачають можливості скасування обмежувального припису, зокрема в разі визнання особи невинуватою у вчиненні злочину чи адміністративного правопорушення. Можливим способом вирішення цього питання буде скасування рішення суду за нововиявленими обставинами. Крім того, усі факти домашнього насильства, інформація про кривдника (незалежно від його згоди), а також про постраждалих (за їхньою згодою) вносяться до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Така інформація зберігається в базі: 1 рік – у разі відсутності відкритого кримінального провадження, судового рішення про обмежувальний припис або адміністративне стягнення, обвинувального вироку суду; 3 роки – у разі наявності судового рішення про обмежувальний припис або адміністративне стягнення; 10 років – у разі наявності обвинувального вироку, який набрав чинності. До того ж кривдника можуть взяти на профілактичний облік, проводити з ним роботи органами поліції, направити на проходження програми виправних робіт на строк від трьох місяців до одного року. Наступний захід – взяття підрозділом органу Національної поліції України на профілактичний облік кривдників, проведення з ними профілактичної роботи, настає з моменту виявлення факту вчинення ними домашнього насильства,

³³ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навчальний посібник / кол. авт. ; кер. авт. кол. А.Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. 180 с

на встановлений законодавством строк. Зняття кривдника із профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття із профілактичного обліку кривдника затверджується Міністерством внутрішніх справ України³⁴.

У свою чергу, існує виконання програм для кривдників. Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації й органи місцевого самоврядування, які організують та забезпечують проходження кривдниками таких програм. Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей. З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, у яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб. Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання. Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством. Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі. У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають впродовж трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів. Притягнення кривдника до відповідальності за не проходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму. У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробачійну програму відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 76 Кримінального кодексу України³⁵.

³⁴ Волокітенко І.О. Повноваження підрозділів поліції превентивної діяльності щодо запобігання домашньому насильству // Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 57 - 63.

³⁵ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навчальний посібник / кол. авт. ; кер. авт. кол. А.Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. 180 с.

VII. СИСТЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКУ ЗЛОЧИНУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: РОЗ'ЯСНЕННЯ СУДДІ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ³⁶

Статтею 126-1 Кримінального кодексу України домашнє насильство визначене як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Систематичність як ознаку злочину домашнього насильства можна визначити як вчинення трьох або більше діянь, які пов'язані однаковими або подібними об'єктами, вчиняються в межах однієї й тієї самої форми вини та спрямовані на досягнення загального результату. Про це зазначила суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Надія Стефанів під час семінару, присвяченого питанням, що стосуються кримінальних проваджень, пов'язаних із домашнім насильством.

Так, поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» ширше за поняття «домашнє насильство», яке міститься в нормі ст. 126-1 КК України. Тому злочин, пов'язаний з домашнім насильством, – це не лише кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК України. Це також злочини, що містять кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»; злочин, поєднаний з обтяжуючою обставиною, передбаченою в п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України в частині «вчинення злочину... у присутності дитини».

«Звужене тлумачення і зведення поняття "злочин, пов'язаний з домашнім насильством" виключно до ознак складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, не дає можливості використовувати комплекс механізмів для захисту жертв домашнього насильства, зокрема застосовувати термінові заборонні приписи, обмежувальні приписи, обмежувальні заходи».

Кваліфікація злочинів, пов'язаних із домашнім насильством

За словами доповідачки, якщо домашнє насильство полягає в діянні, яке збігається з ознаками іншого злочину, але потерпілий - спеціальний (їдетьсяся

³⁶ Баконіна Олена. Однією з умов кримінальної відповідальності за домашнє насильство є те, що воно має бути систематичним: суддя ККС ВС. Актуальні питання судової практики. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/214228_odnyu-z-umov-kriminalno-vdpovdalnost-za-domashn-nasilstvo--te

про осіб, зазначених у ст. 3 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), насильство має систематичний характер і максимум санкції за цей інший злочин нижчий чи рівний санкції, передбаченій ст. 126-1 КК України, то кваліфікація відбувається за ст. 126-1 КК України. Наприклад, якщо домашнє насильство полягає в систематичному заподіянні умисного легкого тілесного ушкодження, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України, одному з подружжя, то вчинене потребує кваліфікації за ст. 126-1 КК України.

Крім того, в тому випадку, коли потерпілий - спеціальний, але немає ознаки систематичності, то кваліфікація відбувається за відповідною статтею КК України та застосовуються обставини, які обтяжують покарання (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України). Наприклад, діяння кваліфікуються за ч. 1 ст. 125 КК України та визнається наявність обставини, передбаченої п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України. Якщо домашнє насильство вчиняється щодо спеціального потерпілого в присутності дитини, то враховується і п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України.

У ситуації, коли ст. 126-1 КК України (за наявності ознак діяння, передбаченого в цій статті) не охоплюються інші злочини, що становлять зміст насильства, і вони потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями, то, відповідно, кваліфікація відбуватиметься за сукупністю ст. 126-1 КК України та інших статей Кодексу, що передбачають відповідальність за ці злочини (наприклад, ст. 126-1 КК України та ч. 1 ст. 122 КК України).

Якщо ж спеціальний потерпілий передбачений як кваліфікуюча ознака певного складу злочину, то кваліфікація відбувається за тією частиною статті, в якій передбачена ця ознака. Наприклад, у ч. 2 ст. 152 КК України «Зґвалтування» в оновленій редакції йдеться про зґвалтування, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. У цьому разі зазначати в обвинувальному акті про обтяжуючу обставину, передбачену п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України, не потрібно, оскільки це буде неправильно з точки зору кримінально-правової кваліфікації.

Які обмежувальні заходи застосовуються?

З аналізу судової практики можна зробити висновок, що здебільшого суди застосовують такі обмежувальні заходи, як:

- заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, що постраждала від домашнього насильства;
- обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або в її присутності;
- направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

"Водночас такий інструмент, як обмежувальні заходи, застосовується не дуже часто. Цю ситуацію потрібно змінювати, адже застосування обмежувальних заходів сприяє не так покаранню особи, як запобігання вчинення злочинів, пов'язаних з домашнім насильством".

Загальна практика верховного суду: рекомендації³⁷

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних обставин і наявності ризиків.

Суди під час вирішення заяви про видачу обмежувального припису мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження прав у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви.

Оцінка ризиків полягає в оцінюванні вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Оцінка ризиків має проводитись за факторами небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства шляхом відібрання свідчень від постраждалої від такого насильства особи, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи. Фактори небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства мають визначатися за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства та загальної оцінки ситуації вчинення домашнього насильства з метою виявлення вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті такої особи.

При цьому суди, задовольняючи заяву про видачу обмежувального припису, виходили не з факту притягнення заінтересованої особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, а з сукупності доказів, які належним чином ними оцінено. Сам по собі факт не притягнення особи до юридичної відповідальності не може бути підставою для відмови у встановленні тимчасових обмежень за наявності інших об'єктивних даних, якими підтверджуються доводи заявника.

³⁷ Янчук Анатолій. Домашнє насильство: відповідальність та протидія. URL: <https://solutio.com.ua/uk/yurydychni-posluhy/advokat-z-kryminalnyh-sprav/domashnye-nasylstvo-vidpovidalnist-ta-protydiya>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – ЦЕ ЗЛОЧИН

	ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО		ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ НА СТРОК ВІД 150 ДО 240 ГОДИН
	ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО		АРЕШТ НА СТРОК ДО ШЕСТИ МІСЯЦІВ
	СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО		ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ НА СТРОК ДО П'ЯТИ РОКІВ
	ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО		ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА СТРОК ДО ДВОХ РОКІВ

НАСИЛЬСТВУ МОЖНА І ПОТРІБНО ПРОТИДІЯТИ!

Якщо Ви опинилися в ситуації домашнього насильства, або стали його свідком, телефонуйте:

	Служба у справах дітей та сім'ї виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (044) 484 05 25	Національна поліція України 102 Цілодобова служба Телефон Довіри м. Києва 15 00 (зі стаціонарного), 044 272 15 00 (з мобільного)	Державна «гаряча лінія» з протидії домашнього насильства 1547 Національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 0 800 500 335 або 116 123 (короткий номер з мобільного)
---	---	---	---

38

VIII. ЗНАТИ ПРО ВЛАСНІ ПРАВА, ЯК ЗАПОРУКА ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: АЛГОРИТМ ДІЙ, ПОРАДИ ДЛЯ ЖІНОК І ДІТЕЙ³⁹

Дієвим способом запобігання є інформування кожної людини про її право на вільне від насильства життя, про невідворотність покарання за будь-яке насильство з моменту повідомлення про нього, про неприпустимість самоствердження через насильство над слабшими, про неприпустимість насильства над жінкою лише через те, що вона жінка, про неприпустимість насильства на очах у дітей, про неприпустимість замовчування насильства. Не існує конфіденційних заборон за фактами домашнього насильства! Для жінок, які потерпають від домашнього насильства, у кожній конкретній ситуації алгоритм дій може бути різним і він залежить від багатьох факторів, зокрема від того, наскільки ризикованою є ситуація для жінки та її дітей, від віку дітей, місця проживання тощо. Але у будь-якому випадку є декілька основних дій, які жінка може вчинити для захисту від насильства:

1. При можливості забезпечити собі та дитині безпечне місце перебування, наприклад, залишити житло, покликати сусідів чи родичів, закритися в кімнаті тощо. Після чого викликати поліцію.
2. Повідомте поліцію про вчинення насильства відносно себе, а також

³⁸ Запобігання та протидія домашньому насильству. Офіційний портал Києва. Київська міська рада. Київська міська державна адміністрація. URL: Запобігання та протидія домашньому насильству - Портал Києва (kyivcity.gov.ua)

³⁹ Кіт Христина. 5 шляхів подолання домашнього насильства. БО «Мережа 100 відсотків життя Рівне». URL: <https://www.network.rv.ua/news/1929>

відносно дітей, якщо діти були свідками насильства. Це повідомлення може бути зроблене шляхом виклику поліції безпосередньо у момент вчинення насильства, або після того, коли ви знайдете безпечне місце і зможете викликати поліцію. Або можете написати заяву безпосередньо у відділенні поліції чи письмову заяву надіслати поштою.

3. За наявності тілесних ушкоджень (синці, подряпини і т.д.), навіть якщо вас били по голові і видимих тілесних ушкоджень нема, зазначайте про це у своїй заяві і одразу ж у цей день або на наступний, не чекаючи скерування поліції, звертайтеся у травмпункт і повідомляйте, що вас побив чоловік. Після написання заяви у поліцію призначається слідчий. Від нього ви можете отримати скерування на проходження експертизи з метою визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

4. Поліція, приїхавши на виклик, за наявності для цього підстав, може затримати кривдника максимум на 3 години, тому за цей час подбайте про власну безпеку та безпеку своїх дітей. Наприклад, ви можете покинути житло, якщо маєте таку можливість або можете вжити заходів, щоб не допустити кривдника до житла.

5. У випадку вчинення відносно вас сексуального насильства, зателефонуйте на 102 і повідомте про звалтування. Важливо, щоб ви дочекалися поліції, не милися та нічого не рухали у квартирі до моменту прибуття поліції, оскільки необхідно буде пройти медичну експертизу.

6. Якщо насильство відбувалося у присутності дітей або відносно них, у тому числі якщо це психологічне насильство, а саме образи, приниження, погрози, звинувачення тощо, напишіть заяву в службу у справах дітей.

7. Якщо ви вирішили розлучитися і припинити будь-які відносини із кривдником, зверніться до юриста з метою визначення подальших кроків. Наприклад, подання заяви про розірвання шлюбу, стягнення аліментів на утримання дітей, визначення місця проживання дітей, поділ майна тощо.

8. У ситуації домашнього насильства найчастіше страждають діти, оскільки відповідно до Сімейного кодексу України батько і мати мають рівні права щодо спілкування з дітьми, побачення з ними та проживання. Тому якщо насильство в сім'ї відбувалося у присутності дітей, внаслідок чого діти мають психологічні травми, ви маєте право не давати кривдникові бачитися та спілкуватися з дітьми, поки рішенням суду не буде визначеного способу участі батька у вихованні дітей та призначено дні, години та визначено умови побачень. Відповідно до статті 159 Сімейного кодексу України суд має право вирішити, що побачення з дітьми може відбуватися лише у присутності третіх осіб, зокрема психолога, соціального працівника тощо. Якщо ви хочете захистити себе та дитину, то вам необхідно повідомляти про факти насильства відносно себе та дитини, оскільки в подальшому при вирішенні вищезазначених питань судом це враховується.

9. Звертайтеся за допомогою до Центрів безоплатної правової допомоги, які є у ваших містах. Працівники та працівниці Центрів обізнані з проблемами

домашнього насильства і можуть вам допомогти. Також ви можете звернутися до Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які мають психологів та відповідних фахівців та володіють інформацією про наявність притулків для жінок у вашій області, або розглянуть можливість тимчасового переміщення вас у Центр соціально-психологічного допомоги.

Профілактика домашнього насильства.

Інформаційно-просвітницька, профілактична та методична робота щодо формування ненасильницьких моделей поведінки є надзвичайно важливою. Для результативності цього процесу необхідне розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження домашнього насильства; • професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства; • посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства; • вивчення масштабів домашнього насильства; • зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству

Одним із найважливіших напрямів профілактичної діяльності, спрямованої на протидію насильству є просвітницька робота серед дітей та молоді. Одним із важливих заходів профілактики насильства в освітньому середовищі є формування у здобувачів освіти умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього до освітнього плану закладу освіти необхідно включити програми, які навчають дітей навичкам керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до однолітків і дорослих, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень. Важливо, щоб у рамках таких програм також обговорювалися питання, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям і поведінкою. Подібні програми допомагають учням засвоювати загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини, гендерну рівність і різноманіття, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку.

ІХ. ЯК ДОВЕСТИ ФАКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО НАСИЛЬСТВА?⁴⁰

Свідки мають бути підготовленими.

Свідки, як правило, бачать поодинокі прояви цих видів насильства і часто не знають усієї глибини та системності проблеми. В основному у таких випадках свідки та очевидці – це родичі та близьке оточення, які не завжди

⁴⁰ Психологічне та економічне насильство: як довести факт. Dosvit 22.05.2020. URL: <https://stsaltiv.gov.ua/useful-info/psihologichne-ta-ekonomichne-nasilstvo-yak-dovesti-fakt>

готові стати на бік жертви. Тому заручіться підтримкою того, кому довіряєте, розкажіть про ситуацію, що відбувається. Намагайтеся зробити так, щоб у проявів насильства були свідки. Але у боротьбі з тираном не заручайтеся підтримкою фальшивих свідків, не спирайтеся на видуманий сценарій, адже такі справи потім легко розсипаються у судах, а лжесвідка і вас можуть притягнути до відповідальності.

Відео та фотофіксація фактів психологічного/економічного насильства, запис розмов, погроз, психологічного тиску, шантажу на мобільний телефон та диктофон

Неважко зрозуміти, що така фіксація фактів насильства жертвою відбувається приховано від кривдника. По перше, не можна виключати фізичну агресію тирана, якщо він дізнається про запис, по-друге, надалі кривдник буде обережнішим і навряд дасть вам можливість фіксувати свої знущання.

Треба взяти за правило вмикати диктофон при спілкуванні з особою, яка вас кривдить. Доречно встановити на свій мобільний телефон додаток для запису усіх телефонних розмов. Кривдник, як правило, погрожує, ображає та тисне на жертву не тільки при безпосередньому контакті, а й у телефонних розмовах.

Звичайно, якщо справа дійде до суду, то маловірогідно, що прихований відеозапис, запис розмов на диктофоні чи телефоні буде визнано судом допустимим доказом, але беззаперечно такі записи зіграють важливу роль на початковому етапі, а саме, для відкриття кримінального провадження за фактом домашнього насильства, а також при складенні поліцією протоколу про адміністративне правопорушення.

Звертайтеся за допомогою та фіксуйте факти таких звернень

Стаття 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає коло суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, які взаємодіють між собою:

- спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: Міністерство соціальної політики; місцеві державні адміністрації, сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради;

- інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: служби у справах дітей; уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; органи, установи та заклади охорони здоров'я; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; суди; прокуратура; уповноважені органи з питань пробації;

- загальні служби підтримки постраждалих осіб: центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); центри соціально-психологічної допомоги; територіальні центри

соціального обслуговування (надання соціальних послуг); інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам;

- спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб: притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги заклади та установи, призначені виключно для постраждалих;

Кожен суб'єкт має свої функції та повноваження, але будьте впевнені, що куди б ви не звернулися, вам нададуть допомогу а, у разі необхідності, перенаправлять до іншого суб'єкта в залежності від потреб та ситуації.

Мобільні бригади – «швидка допомога» жертвам домашнього насильства в умовах карантину

Практика перебування у період карантину залишатися вдома призвела до збільшення кількості випадків домашнього насильства в Україні, адже така соціальна ізоляція змушує жертву постійно перебувати поряд з тираном. До прикладу, у Китаї в період карантину кількість заяв про домашнє насильство зросла втричі, про збільшення випадків домашньої тиранії повідомляють у США та Італії і пов'язують саме з поширенням епідемії COVID-19, яка призвела до погіршення емоційного стану людей та матеріального благополуччя.

Поряд з установами, організацій та «гарячими лініями», вказаних вище, неабияку роль у допомозі жертвам домашнього насильства відіграють мобільні бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Бригади надають соціальні послуги шляхом проведення фахових консультацій за допомогою телефонного зв'язку, з виїздом до місця проживання (перебування) постраждалих осіб чи іншого вказаного ними місця, у приміщенні загальної чи спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, в іншому приміщенні, визначеному місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування. Карантинні обмеження торкнулися і роботи мобільних бригад – наразі вона ведеться у телефонному режимі та режимі онлайн.

Аналіз судової практики у справах про домашнє насильство свідчить про те, що при прийнятті рішення суди звертають увагу на зафіксовані факти звернень особи за допомогою до різних служб та органів.

Дуже важливо, звертаючись за допомогою до компетентних органів та служб, фіксувати факти таких звернень та залишати собі копії поданих заяв, отриманих довідок тощо. Адже зібрані поодинокі докази лише в своїй сукупності можуть дати бажаний ефект – притягнення винного до відповідальності.

Х. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОРЯДОК ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПО СТАТТІ 173-2 КУПАП: АДВОКАТСЬКА ПРАКТИКА⁴¹.

Згідно КУПАП на поліцію покладено обов'язок по складанню протоколу про адміністративне правопорушення передбачене статтею 173-2 КУПАП. В тому числі поліцейські зобов'язані збирати докази на підтвердження фабули викладеної у протоколі. Після цього матеріали справи передаються до суду.

Отже потерпілий (жертва домашнього насильства) повинна викликати поліцію, яка у свою чергу буде складати протокол та збирати докази. Діюче законодавство не обмежує потерпілого у збиранні та подачі доказів при розгляді справи.

Проблеми у доказуванні.

Аналізуючи судову практику по статті 173-2 КУПАП можна побачити, що орієнтовано 75% справ не мають позитивного завершення для постраждалого від домашнього насильства. Тобто провадження суддями закриваються через відсутність складу адміністративного правопорушення з підстав передбачених статтею 247 КУПАП.

Закриття провадження як правило відбувається через недостатність доказів вини по викладеній фабулі протоколу. Відсутність переданих суду доказів можливо пояснити наступним:

- працівники поліції як правило не квалфіковані;
- судова практика по притягненню до домашнього насильства ще не достатньо розвинена;
- обставини правопорушення як правило відбуваються ТЕТа-ТЕТ;
- потерпілі нехтують своїми правами по збиранню доказів.

Перелік доказів буде у кожному випадку індивідуальний та як правило він залежить від виду домашнього насильства. Проте як правило суду у 90% випадках буде не достатньо наступних доказів: 1) протокол поліції; 2) рапорт поліцейського; 3) заява постраждалої особи; 4) пояснення постраждалої особи.

Напр., у одному з випадків адвокатської практики захищаючи жінку стосовно, якої було складено протокол за вчинення фізичного насильства по відношенню до чоловіка суд закрив справу так як встановив, що ініціатором конфлікту став саме він, а кривдниця насправді була постраждалою особою (потерпілим). Відібрані докази поліцією не дозволили встановити зворотнього.

Для доведення вчинення психологічного насильства по відношенню до постраждалої як правило використовують наступний перелік доказів: 1) електронне листування потерпілої з кривдником; 2) відео; 3) заява про

⁴¹ Янчук Анатолій. Домашнє насильство: відповідальність та протидія. URL: <https://solutio.com.ua/uk/yurydychni-posluhy/advokat-z-kryminalnyh-sprav/domashnye-nasylystvo-vidpovidalnist-ta-protydiya>

вчинення домашнього насильства; 4) рапорт поліції у якому буде викладено те, що поліція чула та бачила приїхавши; 5) відео з нагрудної камери поліцейського; 6) звернення до психолога; 7) звернення до сімейного лікаря для отримання переліку ліків для заспокоїливого; 8) звернення у різні центри, що допомагають жертвам домашнього насильства; 9) пояснення свідків та їх допит у суді; 10) терміновий заборонний припис; 11) інше.

Інші види домашнього насильства мають також свою специфіку у частині доказування.

Наслідки притягнення до відповідальності

За вчинення домашнього насильства кривдник (особа, яка притягнута до відповідальності) повинна буде сплатити штраф або відбутися громадські роботи або відбутися адміністративний арешт. Також суд згідно статті 39-1 КУпАП має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

ВИСНОВКИ

В Україні з 25 листопада по 10 грудня проводиться Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства». Домашнє насильство – це не лише побої. Це як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування по відношенню до людини, якщо вони порушують її конституційні права і свободи, наносять моральну шкоду або шкоду фізичному чи психічному здоров'ю. На даний час в нашій державі для попередження цього явища прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також до Кримінального та Кодексу України про адміністративні правопорушення внесені зміни, якими запроваджено відповідальність за це діяння⁴².

Домашнє насильство одна з ключових соціальних проблем, яка існує в Україні. Так вважають українські й міжнародні правозахисники, юристи, психологи. Довгий час, ця тема замовчувалася на національному рівні й вважалось, що домашнє насильство не потребує зовнішнього втручання. Однак часи для багатьох, змінилися, як і пріоритети в цьому питанні. Тож нині в Україні впроваджуються та розробляються різноманітні механізми боротьби та протидії домашньому насильству⁴³.

⁴² Домашнє насильство: визначення, ознаки та відповідальність за вчинення. Dosvit. 26.11.2021. URL: <https://skalatskaotg.dosvit.org.ua/news/domashn-nasilstvo-viznachennya-oznaki-ta-vidpovidalnist-za-vchinennya-2021-11-26>

⁴³ Кіт Христина. 5 шляхів подолання домашнього насильства. БО «Мережа 100 відсотків життя Рівне». URL: <https://www.network.rv.ua/news/1929>

Статтею 27 Конституції України визначено, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Незважаючи на широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну, проблема вчинення домашнього насильства лишається розповсюдженою, а боротьба із цим явищем не втрачає своєї актуальності. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь⁴⁴.

Особливість домашнього насильства полягає у тому, що воно відбувається у колі близьких одне одному людей (родичів, членів сім'ї), які пов'язані між собою тісними зв'язками: шлюбними, інтимними, кровними, емоційними, спільним побутом тощо. Як правило, домашня тиранія відбувається поза сторонніми очима, тому і свідків проявів насильства або немає взагалі, або ними є члени родини. Психологічне та економічне насильство – найбільш «приховані» форми домашньої тиранії⁴⁵. *«І кривдник, і мовчазний спостерігач обидва створюють небезпечне суспільство».* Перший президент ПАР Нельсон Мандела.

⁴⁴ Роз'яснення щодо проблеми вчинення домашнього насильства та боротьби із цим явищем. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 13/06/2022. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/en/news_details/rozyasnennya-shchodo-problemi-vchinennya-domashnogo-nasilstva-ta-borotbi-iz-cim-yavishchem

⁴⁵ Психологічне та економічне насильство: як довести факт. Dosvit 22.05.2020. URL: <https://stsaltiv.gov.ua/useful-info/psihologichne-ta-ekonomichne-nasilstvo-yak-dovesti-fakt>

Науково-методичні рекомендації

ШАТРАВА Сергій Олександрович
ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна
ДЕНИЩУК Денис Євгенович
КРИЦАК Іван Васильович
ПОГОРІЛЕЦЬ Олена Валеріївна

Про порядок та правові підстави дій працівників Національної поліції при виконанні положень частини 2 статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству

Науково-методичні рекомендації

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.